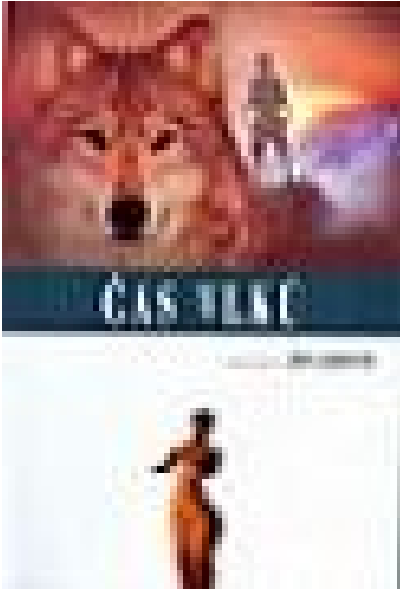

Doslov k románu Čas vlků - doslov autora Jana Padycha

Román Čas vlků rozhodně nepatří k těm, při jejichž zpracování by se autor mohl obracet k nějakým vzorům nebo zavedeným či tradičním postupům. Tím víc mě látka přitahovala a pracoval jsem na ní bezmála šest let...

Román „Čas vlků“ rozhodně nepatří k těm, při jejichž zpracování by se autor mohl obracet k nějakým vzorům nebo zavedeným či tradičním postupům. Tím víc mě látka přitahovala a pracoval jsem na ní bezmála šest let. Tak postupně vzniklo několik verzí. Měl jsem snahu prostudovat veškerý dostupný archeologický materiál, avšak samotná archeologie zdaleka není schopna odpovědět na veškeré otázky, které bylo třeba si zodpovědět. Nikde jsem také nenalezl úplný materiál o tehdejší společnosti, ze kterého by se dalo vyjít. Musel jsem si všechno doslova poskládat jako docela obsáhlou a pestrou mozaiku. Naši neolitické předkové vyráběli a vlastnili nejenom množství rozličných předmětů, nýbrž i jejich duchovní život byl bezpochyby velmi rozvinutý.

Množství cenných rad mi poskytl pan Dr. Jiří Pavelčík, známý archeolog, který se zabýval rovněž etnografií. Od něho jsem o neolitických nálezech získával i takové informace, které bych marně hledal v běžně dostupných publikacích o archeologii. Cenné byly také jeho poukazy na některé lidové zvyky a obyčeje, které pro svoji nesmírnou starobylost nepochybně pocházejí až z tak dávné epochy. Právě jeho neústupnosti, kterou projevil nezřídkou způsobem značně rázným, mohu dnes děkovat za to, že jsem se neobrátil k některým vzorům, které se nabízely zejména z amerického prostředí, případně z Nové Guinei, z Indonésie, atd. (Za mnohé jeho výroky alespoň tento: „Tady je střední Evropa a žádné ostrovy lidojedů!“).

Chtěl bych zdůraznit, že moje koncepce tehdejší neolitické společnosti (kultura moravské malované keramiky – MMK) vyplynula z dlouhé řady pramenů, z nichž vyjmenuji alespoň některé nejznámější autory, např. V. Podborský, J. Neústupný, J. Pleiner, J. Paulík, P. Dvořák, K. Sklenář, J. Bič, M. Eliade, J. Lips, B. Brentjes, R. Graves, G. Thompson, J. G. Frazer, A. V. Genep, Č. Zíbrt, J. Čížmář (st.), L. Charpentier, K. Weinfurter, L. H. Morgan, S. K. Neuman, atd.

Nejčastější námitka, která se čtenáři nabízí, zřejmě spočívá v matriarchálním uspořádání společnosti kultury moravské malované keramiky (MMK). Oficiální stanoviska badatelů se shodují v tom, že v této kultuře ženy mužům určitě nevládly. Mělo jít o společnost spíše matrilineární, nikoliv o matriarchát. Netvrdím, že ženy mužům skutečně vládly. Pokud však je pravdou, že ten, kdo ovládal kult, měl co mluvit do správních a hospodářských záležitostí, pak určitě nelze přehlédnout až natolik početné nálezy ženských sošek z té doby, že je z toho docela zřejmé, kdo měl výraznou převahu v kultu, zda muži nebo ženy (naprostá absence mužských sošek, anebo jen minimum). Asi to s tou ženskou nadvládou nebylo tak jednoznačné, jak nám ji podávají některé tradiční matriarchální modely, avšak těžko lze věřit tomu, že lidské bohyně či kněžky orodovatelky (v příběhu nazývány Ahrmbami) si nenárokovaly vedle významu kultického i odpovídající význam společenský. Když ne úplně všude, pak taková místa určitě být mohla. Ten, kdo měl v rukách moc nad životy, plodností, úrodou a smrtí, tedy nad kultem i magií, se bezpochyby

nespokojil s podřízenou společenskou rolí. Svě tu jistě sehrály i osobní ambice lidských bohyní, což je třeba vzít na vědomí.

Rozlehlý stavební objekt, který jsem v příběhu nazval Ozhrva, Ohrada nebeských ohňů, je vlastně kruhovým rondelem, který byl objeven lokalitě Těšetice-Kyjovice na Znojemsku. Už samotný charakter této stavby z nejméně dvojité palisádové hradby a s vnitřními příkopy vybízí k úvaze o naléhavé potřebě oddělení posvátného prostoru uvnitř od tzv. profánního prostoru venku. Nálezy naprosté převahy ženských sošek a jiných předmětů s ženskými symboly zřetelně napovídají, komu bylo dovoleno vstupovat až do svatého středu a komu nikoliv.

Neolitických rondelů bylo za posledních dvacet let v Podunají (včetně jižní Moravy) nalezeno kolem dvou stovek. Tyto stavby měly mít řadu funkcí společenských, hospodářských i náboženských. Každopádně zde podporují m.j. názory o významné funkci kalendářní, což bylo pro kulturu neolitických zemědělců nesmírně důležité. Podle archoastronomických poznatků lze předpokládat, že se tu provádělo sledování noční oblohy pomocí jednoduchých bran i kůlů, po nichž se našly v zemi odpovídající jamky. Významná byla nepochybně také hra světla a stínů, obdobně jak to známe z britských pravěkých lokalit New Grange a Stonehenge. Volný a ničím nezastavěný prostor uprostřed přímo evokuje barvitě představy o místech kultických tanců, třeba jako v mém příběhu, kde zcela podle odvěké zásady „jako v nebi, tak i na zemi“ procházely „nebeské dívky“ s planoucími pochodněmi po naznačených drahách, napodobujících cesty nebeských „ohňů“. Údajně ještě dodnes se švédské Lucky o svém svátku prohánějí na koních s planoucími pochodněmi (R. Graves: Řecké mýty).

Zcela náhodou se mi podařilo dojít k názoru, že vnitřní půdorys těšetického rondelu zhruba odpovídá vnějšímu obrysu poměrně rozšířeného schématu pradávných labyrintů. Tato shoda se týká mimo jiné také několika labyrintů sestavených z kamení, které byly nalezeny na ruském poloostrově Kola (především lokality Umba, Charlovka, Vjaščina) a časově zhruba spadají do stejné doby, kdy byly budovány neolitické rondely ve středním a horním Podunají. Jedná se o kruhový tvar, pootevřený v jednom směru. V případě rondelu v Těšeticích-Kyjovicích byla vnitřní palisáda rondelu výrazněji pootevřena východním směrem. Tato tvarová shoda vůbec nemusí být náhodná, pokud si uvědomíme, že labyrinty svými dráhami nezřídka napodobují trasy nebeských „ohňů“ (viz např. pozoruhodnou práci Siga Lonegrena: Magie Labyrintů). Asociací spojených s pravěkými labyrinty se nabízí víc, zde však zřejmě půjde o spojení mezi zemí a nebem. Tomu by ostatně napovídalo leccos z toho, co je o neolitických rondelích už známo (V. Podborský: Pravěká sociokultovní architektura v dějinách lidstva).

Ukrutné Achrely, strážkyně starých pořádků (ani jejich supí masky), nejsou až tak zcela vymyšlenými postavami z dávné minulosti. Za vzor jsem si zvolil bájně Erinie (Furie), bohyně pomsty, ukrutné ochránkyně mateřského práva z antické mytologie, pověstné svojí neústupností hlavně z nestarších řeckých tragédií (např. Aischilos: Oresteia). Domnívám se, že obdobná forma amazonismu mohla opravdu existovat a podle zásad euhemérismu se z lidské formy přenesla do úrovně božských mýtů, což jistě nebylo nic neobvyklého. Supí masky či ustrojení (kněžky nebo snad jejich služebnice) se zachovaly na nástěnných malbách v Catal Hyüku, tedy z oblasti Malé Asie, odkud na Balkán a dále pak podél Dunaje do našich krajín přišli první neolitičtí zemědělci (B. Brentjes: Zlatý věk). Sup v pradávné mystice patřil k matriarchálním atributům, neboť se věřilo, že u tohoto druhu neexistují samci, nýbrž jen samice, které jsou oplodňovány větrem. Na nástěnných malbách v Catal Hyüku jsou zobrazeny tance se zvířaty (B. Brentjes). Obdobné tance, kde ovšem zvířata představují maskovaní tanečníci, jsem si dovolil zařadit do příběhu jako dozvuky dávných tradic ještě z minulé pravlasti.

Malé chaty pro dva, které znamenaly porušení prastarých mravů skupinového manželství, kdy jeden muž a jedna žena se rozhodli žít společně v malé chatě a nikoliv v dlouhém domě, jsem do svého vyprávění zařadil bez patřičné opory v dobových reáliích. Mimochodem stejně tak se mohli usídlit v jedné jizbě dlouhého domu a výsledek by byl stejný. Pro příběh jsem však zvolil malá obydlí jen pro dva. Nicméně malé povrchové stavby by v terénech s pozdější intenzívní orbou jistě nezanechaly viditelné stopy. Podobnými argumenty ale tento prvek příběhu nehodlám zdůvodňovat. Menší obydlí na rozdíl od dlouhých domů byla výdobytkem vývoje hospodářské úrovně a vývoje rodiny, což plně respektuji. Společenské excesy, kdy jedinci odmítali žít ve skupinovém manželství, se ale určitě dají předpokládat. Láska je přece všemocná čarodějka a určitě se nevyhýbala ani této epoše. A kromě toho i některé rozbory

umělecké produkce té doby zřejmě svědčí o docela vážné krizi společenského uspořádání, o určitém zklamání ze zdánlivě ideálních poměrů (J. Paulík: Praveké umenie na Slovensku).

K rodinným vztahům v neolitu bych ještě rád poznamenal. Zásady exogamie, jak je vypořádal L. H. Morgan u irokézských kmenových svazů, bezpochyby v době neolitu byly pro každého jedince závazné. Nebylo těžké si ověřit, že připouštění pokrevně příbuzných zvířat vede postupně ke zjevným degeneracím. Ty mohly nastávat také u lidí, pokud docházelo k plození dětí mezi blízkými pokrevními. Jistě proto se sňatky podle exogamických zásad udržely dlouhá tisíciletí, místy až do dneška. Ovšem vztahy mimo tato manželství jsou něco zcela jiného. Praveký člověk k nim určitě měl dost možností. V první řadě šlo o některé svátky, kdy na krátkou dobu opadly veškeré závazné společenské vazby (M. Eliade: Dějiny náboženského myšlení). Určitě i exogamie, stejně jako další společenské fenomény, podléhala vývoji a vlivům, takže určité společenské vazby se jednou mohly zpevňovat, jindy zase zvolňovat (R. F. Murphy: Úvod do kulturní a sociální antropologie).

Soužití mezolitického loveckého obyvatelstva s příchozími neolitickými zemědělci se podle mínění odborníků odbývalo mírovou cestou. Obě populace si nepřekážely, zemědělci obsadili hlavně místa se sprašovými nánosy, zatímco lovci vyšší polohy. Údajně mezi sebou soupeřili akorát kvalitou nástrojů, apod. Domnívám se, že i v těchto snad velmi pokojných vztazích mohly za dlouhá staletí koexistence nastávat kolize. Ty ovšem nelze zaznamenat materiálními nálezy, jako ostatně mnoho dalších skutečností.

Absence velkých hliněných bubnů v nalezených souborech moravského neolitu ještě nemusí znamenat, že tehdy žádné bubny neznali, třeba je vyráběli ze dřeva (v německém neolitu však velké hliněné bubny prokázány byly). Stejně tak není možné upřít neolitickému kultu některé praktiky blízké šamanismu (stařeny s bubínky, mystické cesty do jiných rovin i světů, atd.), obzvlášť když leccos z toho, co se obecně zahrnuje pod pojem šamanismu, nepochybně náleží vůbec k nejstarším náboženským prvkům, prokázaným už na jeskynních malbách v paleolitu (M. Eliade: Šamanismus a nejstarší techniky extáze). Tyto prvky se dají prokázat i u populací, které nikdy předtím nepřišly do styku se šamanismem. Dají se nalézt dokonce v Bibli (za mnohé např. kn. Ezechiel, kap. 37).

Určitě nelze pro neolit vyloučit ani praktiky, související se stromovými pověrami (J. G. Frazer, M. Eliade). Zvláštní pověry se týkaly i kamenů, což se později odráželo i v hornických pověrách, i v kovoliteckých, kovářských, hrncářských, pasteveckých atd. (M. Eliade, G. Thompson).

S řemeslnými pověrami určitě souvisí příběh stavitele rondelů, Muže svatých kůlů, který ve svém rezortu ovládal pověrečné praktiky, související s kácením stromů a jejich dalším opracováním. Už jenom pouhá stavba chaty nebo stanu byly díly nesmírně závažnými a podléhaly určitým pravidlům, které se někdy vyznačovaly nesmírnou složitostí. Vždyť stavba jakéhokoliv objektu rovnala se něčemu, co by se dalo nazvat „znovuvybudováním světa“ (M. Eliade). Stavby rondelů měly mít podle názorů odborníků své specialisty, kteří si nějakým způsobem předávali zkušenosti (V. Podborský: Praveká sociokulturní architektura v dějinách lidstva). V příběhu jsem si dovilil takového specialistu vybavit truhlicí s destičkami, opatřenými značkami. Že by příliš odvážné? Možná ani ne. Když uvážíme, že zhruba o nějakých tisíc let později se v Hlinsku u Přerova našly znaky, velmi připomínající písmo.

Jedná se zřejmě o hrubou imitaci jakéhosi nápisu (J. Pavelčík: K otázkám hospodářské a sociální úrovně populací badenské kultury). Tento nápis dosud nikdo nerozluštil. Některé znaky se údajně podobají znakům starosínajského písma, to však je prokázáno na hodně vzdáleném místě a víc než o dva tisíce let později. Náhoda? Značky stavitele rondelů z mého příběhu však nejsou žádným hláskovým písmem, nýbrž jen mnemotechnickými značkami na zapamatování si potřebných formulek a říkad. A takové formulky a říkadla se pro určitá řemesla předpokládají i v nejstarších dobách (G. Thompson: O staré řecké společnosti). Tedy šlo o jednoduché znaky po vzoru indiánských stopařských značek, jak je známe z dobrodružné literatury a filmů. Takové jednoduché až primitivní značky mohly posloužit svému účelu naprosto dostatečně. Co myslíte, jsou destičky s takovými znaky pro dobu neolitu až přílišným úletem do fantazie?

Rozuzlení příběhu se projevuje při velkém podzimním svátku, který kdekomu připomene keltský haloween. Tento svátek však má svůj předobraz ve svátcích mnohem starších. Vždycky to byl okamžik, takový ten s velkým „O“, kdy nastával tzv. věčný návrat k prapočátkům. Tehdy dokonce prý mrtví přicházeli ze svého světa do světa živých, atd. V tom čase spolu bohové bojovali na život a na smrt. Zrovna tak, jak tomu bylo

na samém počátku světa. Tak mohlo dojít i k tomu, že bylo možné zabít i lidskou bohyni Ahmrbu bez následků na běh světa, a namísto ní mohla nastoupit bohyně nová, mladší, plná života, požehnaná dárnou plodností a úrody. Takovýto zvyk byl později v patriarchálních společnostech zaznamenán jako zabíjení lidských bohů, náčelníků a králů, což se dochovalo i v bohatém dochovaném folklórním materiálu, např. jako honění krále se soudem a popravou, atd. (J. G. Frazer: Zlatá ratolest, R. Graves: Řecké mýty).

V každém případě máme co do činění s dobou, kdy nabývala svých specifických obrysů velmi významná pravěká bohyně Velká Matka, nazývaná též Matkou Zemí, atd. Lidské bohyně či kněžky, znázorňované ženskými soškami, byly zřejmě jejími lidskými napodobeninami a vyjádřením její nezpochybnitelné vůle. Víra ve Velkou Bohyni Matku dala později vzniknout všem těm úžasným bohyním v celém Středomoří i v Evropě, ale i jinde. Například egyptská Isis, babylónská Ištar, maloasijská Kybelé a další. Její určité obrysy se nepochybně zachovaly i v dnešním Mariánském kultu, dokonce i s některými prastarými prvky (vodní prameny, zázračná voda, květy, atd.). Velká Matka byla bohyní života, ale i smrti. I těmito protiklady byly poznamenány praxe jejích kultů. V dobách své největší slávy neměla k sobě patřičný a soběrovný mužský protějšek. Nebeský bůh, který byl patrně před její érou jediným a suverénním božstvem na mnohých místech světa, působil v neolitu spíše jako syn nebo milenec, jak byl společně s ní vyobrazován v páru tzv. svaté svatby. To odtud zřejmě i ta značná záliba Velké Bohyně v mladých mužích až chlapcích, s nimiž bývala někdy zobrazována spíše jako matka s dítětem, přivinutým při svém těle. (Kybelé s Attidem, Afrodité s Adonidem, atd.).

Neolitická společnost MMK byla nejspíš silně polarizovaná, což bylo zřejmě dáno hospodářskými podmínkami, kdy muži se zabývali hlavně pastevečtvím a ženy zemědělstvím.

Muži se shromažďovali kolem mužského domu a zvířecích ohrad, ženy zase měly svá místa, určité nějaký dům či chatu, kam chodily rodit nebo přechkávat dny menstruace, další místa se dotýkala vysloveně ženských prací (přástek, atd.) a hlavně ženských kultů. Dají se očekávat i tajné ženské společnosti, s menší pravděpodobností i tajné společnosti mužské. V neolitickém kultu zjevně dominovala žena, zatímco později, v patriarchálních společnostech, se už zjevně prosazují mužská božstva. Víra ve Velkou Bohyni sice po celý pravěk ještě přetrvává, avšak místy se rozmělnuje v řadu menších bohyň lokálního významu. Některé z nich však časem obdržely rysy spíše démonské, člověku nepřátelské, dokonce se z nich stávala strašidla, což známe zejména až z keltského prostředí. Ale i v našem folklóru máme třeba Perchtu. Obdobně tomu bylo u ženských představitelk těchto kultů. Z někdejších velkolepě uctívaných kněžek se postupem času staly prokleté čarodějnice, ukrývající se v temné ilegalitě (J. Paulík: Praveké umenie na Slovensku).

Co říci nakonec? Záměrně jsem zde vyjmenoval některé motivy, které mohou být předmětem určitých pochybností. Také jsem uvedl, proč podle mého mínění mají v našem dávném pravěku své místo. Netvrdím, že celý příběh se někdy ve skutečnosti odehrál přesně, jak jsem ho podal. Jenomže... Kdo to všechno dosvědčí nebo vyvrátí? Kdo z nás tehdy žil?

Ale upřímně, stát se to mohlo...

Jan Padych
autor románu Čas vlků

Autor článku Padych, článek byl napsán 19.10.2012 22:29.

URL článku:

<http://padychbooks.com/odborne-posudky/doslov-k-romanu-cas-vlku-doslov-autora-jana-padycha>.